

HUMANİTAR VƏ İCTİMAİ ELMLƏR HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

<https://doi.org/10.36719/2663-4619/112/8-15>

Nüşabə Seyid
ADPU-nun nəzdində
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Kolleci
pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru
<https://orcid.org/0000-0002-2228-5655>
s_nushaba@yahoo.com

Mehriban Əliyeva: Azərbaycan qadınının əxlaqı və mənəviyyətinin parlaq təmsilçisi

Xülasə

Bu məqalədə müəllif Azərbaycan qadınının tarixi, cəmiyyət və dövlət həyatındakı rolunu və Mehriban Əliyevanın bu sahədəki fəaliyyətini tədqiq edir. Tarixin müxtəlif dövrlərində Azərbaycan qadınları, siyasi, sosial və mədəni sahələrdəki əhəmiyyətli mövqeləri ilə fərqlənmiş, cəmiyyətdəki inkişafda mühüm rol oynamışlar. Məqalədə qadınların həm tarixi şəxsiyyətlər, həm də müasir dövrdəki fəaliyyəti nəzərdən keçirilmişdir. Xüsusilə, XX əsrin sonlarında və XXI əsrdə, Azərbaycanın müstəqillik mübarizəsi və müasir inkişaf dövründə, qadınların şücaəti, qəhrəmanlığı və dövlət həyatına təsiri qeyd olunur. Mehriban Əliyeva, Azərbaycan qadınının ən müasir təcəssümü olaraq, müxtəlif beynəlxalq təşkilatlarda milli mədəniyyətin təbliğində və qadın hüquqlarının müdafiəsində fəal rol oynamışdır. UNESCO və İSEKO-nun Xoşməramlı Səfiri, Azərbaycan Respublikasının Birinci Vitse-Prezidenti Mehriban xanım Əliyeva həm Azərbaycan mədəniyyətini dünyada tanıtmış, həm də qadınların ictimai-siyasi həyatdakı iştirakını dəstəkləmişdir. Onun rəhbərliyi altında həyata keçirilən müxtəlif layihələr, cəmiyyətin inkişafına töhfə vermiş, Azərbaycanın beynəlxalq nüfuzunu artırmışdır. Məqalə, həmçinin Mehriban Əliyevanın mədəni irsin qorunması, muğam və xalçaçılığın təbliği sahəsindəki töhfələrini, eləcə də Azərbaycan qadınının tarixi irsə və müasir dövrə verdiyi böyük qatqıları vurğulayır. Mehriban Əliyevanın fəaliyyətləri, Azərbaycan qadınının intellektual potensialı, mənəvi zənginliyi və xalqının milli dəyərlərinin qorunması istiqamətindəki fəaliyyətini dünya miqyasında nümayiş etdirir. Nəticə olaraq, bu məqalə Azərbaycan qadınının cəmiyyətdəki rolunu və Mehriban Əliyevanın bu sahədəki davamlı fəaliyyətinin əhəmiyyətini elmi şəkildə təqdim edir.

Açar sözlər: *Azərbaycan qadını, milli mənəviyyət, qadın azadlığı, intibah dövrü, müasir cəmiyyət, mədəni irs, mədəniyyətlərarası dialoq*

Nushaba Seyid
Azerbaijan State Pedagogical College under ASPU
PhD in Pedagogy
<https://orcid.org/0000-0002-2228-5655>
s_nushaba@yahoo.com

Mehriban Aliyeva: A Bright Representative of the Morality and Spirituality of Azerbaijani Woman

Abstract

In this article, the author examines the role of Azerbaijani women in history, society, and state life, as well as Mehriban Aliyeva's contributions in this field.

Throughout different historical periods, Azerbaijani women have distinguished themselves with significant positions in political, social, and cultural spheres, playing a crucial role in the development of society. The article considers both historical figures and the activities of women in the contemporary era. Particularly, the courage, heroism, and influence of women on state life during the late 20th and 21st centuries, amidst Azerbaijan's struggle for independence and its modern development, are highlighted. Mehriban Aliyeva, as the most modern embodiment of Azerbaijani women, has played an active role in promoting national culture and defending women's rights in various international organizations. UNESCO and ISESCO Goodwill Ambassador, Vice President of the Republic of Azerbaijan, Mehriban Aliyeva has both promoted Azerbaijani culture worldwide and supported women's participation in public and political life. Under her leadership, various projects have contributed to societal development and enhanced Azerbaijan's international reputation. The article also emphasizes Mehriban Aliyeva's contributions to the preservation of cultural heritage, the promotion of mugham and carpet weaving, and highlights the significant contributions of Azerbaijani women to both historical heritage and contemporary society. Mehriban Aliyeva's activities displays the intellectual potential, spiritual richness, and commitment to preserving national values of Azerbaijani women on a global scale. Ultimately, this article presents the role of Azerbaijani women in society and the significance of Mehriban Aliyeva's ongoing efforts in this area from an academic perspective.

Keywords: Azerbaijani woman, national spirituality, women's freedom, the Renaissance period, modern society, cultural heritage, intercultural dialogue

Giriş

Cəmiyyətin inkişaf səviyyəsini, onun mənəvi-əxlaqi dəyərlər sistemini və sosial təşkilatlanmasını müəyyənləşdirən ən mühüm göstəricilərdən biri qadına olan münasibətdir. Bu fikir tarixin bütün mərhələlərində öz təsdiqini tapmış və qadın məfhumu hər dövrdə öz böyüklüyünü və uralığını müxtəlif sosial, mədəni və tarixi müstəvilərdə nümayiş etdirmişdir. Qadına münasibət yalnız kişinin qadına və ya qadının kişiyyə olan münasibəti ilə məhdudlaşmır; bu münasibət daha geniş bir kontekstdə qadının cəmiyyətdə tutduğu mövqeyi, onun rolu və funksiyalarını ehtiva edir.

Həm dini-fəlsəfi təfəkkürdə, həm də mədəni-tarixi kontekstdə qadına olan yanaşmalar onun cəmiyyətdəki statusunu əks etdirmişdir. Bibliyada qadın insanlığın başlanğıcını simvolizə edən bir varlıq kimi təsvir edilir, Şumer mifologiyasında və qədim türklərin inanc sistemində isə qadın bəşəriyyətin və dünyanın yaradıcı gücü kimi qavranılır. Qədim türk mifologiyasında göy kişi prinsipini, yer isə ana prinsipini təmsil edir; bu simvolizm qadının yaradıcı və qoruyucu mahiyyətinə xüsusi əhəmiyyət verir.

Qadın bütün dövrlərdə yalnız ailənin deyil, cəmiyyətin də təməl daşı, mənəvi və sosial strukturunun qoruyucusu kimi çıxış etmişdir. Onun simasında ana, həyat yoldaşı, tərbiyəçi və idarəedici rolları birləşərək cəmiyyətin davamlılığını təmin edən əsas elementlərdən birinə çevrilmişdir. Bəşəriyyətin inkişafı boyunca irq, dil, din, milli-mənəvi dəyərlər, coğrafi mühit və sosial-iqtisadi şərtlərdən asılı olmayaraq, qadın özünəməxsus liderlik keyfiyyətləri, mənəvi gücü və təşkilatlandırıcı qabiliyyəti ilə seçilmişdir.

Müasir cəmiyyətlərdə qadına münasibət və onun cəmiyyətdəki rolu bəşəriyyətin mədəni inkişafını əks etdirən əsas göstəricilərdən biri kimi qəbul olunur. Qadının müxtəlif tarixi dövrlərdə və coğrafi məkanlarda özünəməxsus mövqeyi onu yalnız sosial subyekt deyil, həm də cəmiyyətin inkişaf proseslərinin aparıcı qüvvəsinə çevirmişdir. Bu mənada qadının rolu təkcə ailə çərçivəsində deyil, eyni zamanda siyasi, iqtisadi və mədəni sahələrdə də geniş şəkildə təzahür edir. Qadın bəşəriyyət tarixində həm təbiətə uyğunluğun, həm də sosial irəliləyişin simvolu kimi çıxış edərək, cəmiyyətin formalaşmasında əvəzolunmaz bir fiqur kimi qiymətləndirilmişdir.

Tədqiqat

Azərbaycanın qədim tarixinin səhifələrinə nəzər yetirdikdə, cəmiyyətimizin inkişafının bütün mərhələlərində qadınların kişilərlə bərabər şəkildə dövlət quruculuğu, siyasi qərarların verilməsi, mədəni proseslərin təşkili və tərəqqisində mühüm rol oynadığını görürük. Azərbaycan qadını daim öz cəsarəti, zəkası və yenilikçi baxışları ilə seçilmiş, tarixin ən mürəkkəb siyasi, iqtisadi və mədəni

dönəmlərində belə öz liderlik keyfiyyətlərini nümayiş etdirmişdir. Bu gün Azərbaycan qadını öz müstəqil mövqeyi, cəmiyyətin müxtəlif sahələrindəki fəallığı ilə dövlətçiliyimizin, mədəniyyətimizin və iqtisadiyyatımızın inkişafında müstəsna əhəmiyyət kəsb edən bir fiqura çevrilmişdir. Azərbaycan qadını tarix boyu həm ailə institutunun, həm də ictimai-siyasi strukturun təməl daşlarından biri olmuşdur. Çətin sınaqlar qarşısında dayanan bu qadınlar təkcə öz dövrləri üçün deyil, həm də gələcək nəsillər üçün nümunəvi irs qoymuşdur. Bu irs, qadının yüksək mənəviyyat, müdriklik və təmizlik simvolu kimi cəmiyyətdəki mövqeyini daha da gücləndirmişdir. Tarixin səhifələrinə nəzər saldıqda, Azərbaycan qadınlarının milli kimlik və mədəniyyətin qorunub saxlanılmasında oynadığı əvəzsiz rolu daha dərinlən dərk edirik. Azərbaycan qadınının döyüşkənliyi və liderlik qabiliyyətləri qədim tariximizdə xüsusi vurğulanır. E.ə. VII-VI əsrlərdə Araz çayından şimala doğru uzanan Massagetlər dövlətinin qadın hökmdarı Tomris bu baxımdan ən parlaq simalardan biridir. Onun qəhrəmanlıq dolu fəaliyyətləri qədim tarixin böyük qadın liderləri haqqında yazılanlara mühüm bir əlavədir. Eyni dövrdə Turan hökmdarı Alp Ər Tonqanın (Əfrasiyabın) nəslindən olan Məhinbanu Şəmiran da böyük bir dövlətin rəhbəri və sərkərdə kimi tarixdə dərin iz qoymuşdur. Onların fəaliyyətləri qədim mənbələrdə təsvir edilən amazonkalar haqqında məlumatlarla həm tarixi faktlar baxımından, həm də mahiyyət etibarilə üst-üstə düşür. Bu görkəmli qadınların əməlləri təkcə tarixi keçmişimizin deyil, həm də gələcək nəsillərin qürur mənbəyidir. Onların liderlik ruhu, müdrikliyi və cəsarəti Azərbaycan qadınının tarixin hər dövründə böyük missiyalar icra edə biləcəyini bir daha sübut edir. Bugünkü Azərbaycan qadını, öz tarixi irsindən güc alaraq, ölkəmizin sosial-iqtisadi və mədəni inkişafında fəal iştirak edir, müstəqil, güclü və müasir bir cəmiyyətin formalaşmasında aparıcı qüvvəyə çevrilir (Məmmədova, 2019).

Azərbaycanın qədim və zəngin tarixi, qadınların cəmiyyətdəki nüfuzunu və rolunu təsdiq edən çoxsaylı faktlarla doludur. Qəhrəman qadın hökmdarlarımız arasında Nüşabənin adı xüsusi qeyd edilir. Şirvana hücum edən Krım xanını və Osmanlı qoşunlarını məğlub edən Heyran Nisə Bəyim, mərkəzləşdirilmiş Azərbaycan dövlətinin yaradıcısı Fətəli xanın həyat yoldaşı Tuti Bیکə isə qadınların həm siyasi, həm də hərbi sahədəki qabiliyyətlərini nümayiş etdirir. Sara xatun, Dəspinə xatun və Mehınbanu Sultanım xanım kimi qadınlar isə diplomatiya sahəsindəki uğurları ilə tariximizdə dərin iz buraxmışdır. Bu faktlar, zəngin tariximizin yalnız kiçik bir hissəsini təşkil edir və qadınların cəmiyyətdəki əhəmiyyətini daha da vurğulayır. Azərbaycanın şifahi ədəbiyyatında, nağıl və dastanlarında qadın haqqında ən müdrik fikirlərin yer alması xalqımızın qadına verdiyi yüksək dəyərin təzahürüdür. Xalqımızın qədim tarixi abidələrindən olan "Kitabi-Dədə Qorqud" dastanı qadının cəmiyyətdəki nüfuzunu və ona göstərilən hörməti aydın şəkildə əks etdirir. Burada qadın həm ailənin qoruyucusu, nəslin davamçısı və tərbiyəçisi, həm də Vətənin müdafiəçisi kimi təsvir olunur. Qadına münasibətdə bu cür yüksək örnəklər Azərbaycan tarixinin və mədəniyyətinin qadın rolunu necə qiymətləndirdiyini nümayiş etdirir. Bu faktlar əsasında Azərbaycan qadınının tarixi, onun keçdiyi çətin və şərəfli yol dünya miqyasında təbliğ oluna bilər. Qadına verilən yüksək dəyər yalnız xalq ədəbiyyatımızla məhdudlaşmır. Böyük şair və mütəfəkkirlərimizin əsərlərində də qadın haqqında ali düşüncələr öz əksini tapmışdır. Nizami Gəncəvinin "Sirlər xəzinəsi", "Xosrov və Şirin" və "İskəndərnamə" əsərləri qadınlıq şərəfi və ləyaqətinə dair yüksək fikirlərlə zəngindir. Bu əsərlər qadının yalnız ailə və cəmiyyət daxilindəki mövqeyini deyil, həm də onun mənəvi, intellektual və ictimai təsir gücünü ortaya qoyur. Nizaminin əsərlərində qadın ana, həyat yoldaşı, ilham mənbəyi və ictimai dəyərlərin qoruyucusu kimi təsvir edilir. Bu, ölkəmizdə qadına, xüsusən də anaya verilən yüksək qiymətin təzahürü olmaqla yanaşı, qadının dövlət idarəçiliyində, cəmiyyətin mənəvi və mədəni inkişafında, gənc nəslin milli-mənəvi dəyərlər əsasında tərbiyəsində oynadığı əvəzsiz rolu bir daha təsdiq edir və Azərbaycan qadınının keçmişdən bu günə qədər hər bir dövrdə cəmiyyətin inkişafında əhəmiyyətli və müstəsna bir rol oynadığını göstərir. Bu irsin qorunması və dünyaya tanıtılması xalqımız üçün böyük qürur mənbəyidir.

Orta əsrlər Azərbaycan tarixinin tədqiqatçıları XII əsri xalqımızın tarixində intibah dövrü kimi dəyərləndirirlər. Bu dövr Azərbaycan cəmiyyətinin intellektual və mədəni inkişafı ilə yanaşı, qadınların sosial, siyasi və mədəni həyatda oynadığı mühüm rollarla da səciyyələnir. Bu baxımdan, dövrün parlaq nümayəndələrindən biri məşhur rübai ustadı Məhsəti Gəncəvidir. Onun yaradıcılığı

Azərbaycan poeziyasının incisi olmaqla yanaşı, qadınların o dövrdəki intellektual və estetik zənginliyinin sübutudur. Bununla yanaşı, Eldənizlər dövlətinin idarəçilik tarixində bir sıra görkəmli qadın fiqurlar xüsusi rol oynamışdır. Atabəy Şəmsəddin Eldənizin həyat yoldaşı, Məhəmməd Cahan Pəhləvan və Qızıl Arslanın anası Möminə xatın, yalnız ailənin deyil, dövlət idarəçiliyinin də əsas sütunlarından biri olmuşdur. Onun dərin zəkası və siyasi uzaqgörənliyi Azərbaycanın siyasi və mədəni tarixində silinməz izlər buraxmışdır. Möminə xatının məqbərəsi isə dövrün qadınlarına göstərilən hörmətin monumental nümunəsi olaraq qalır. Eyni dövrdə Zahidə xatun da mühüm rol oynamışdır. O, Məhəmməd Cahan Pəhləvanın həyat yoldaşı və Eldənizlər dövlətinin sonuncu hökmdarı Özbəyin anası olmaqla yanaşı, dövrün siyasi-mədəni mərkəzi olan Naxçıvanı yüksək səviyyədə idarə etmişdir. Mehrican xatun isə Səlcuq sultanı III Toğrulun qızı və atabəy Özbəyin həyat yoldaşı olaraq dövlətin sosial və mədəni sahələrində önəmli iz buraxmışdır (Mövsümova, 2002). Bu qadınların fəaliyyəti, yalnız onların fərdi bacarıqlarını deyil, həm də Azərbaycan qadınının o dövrdə cəmiyyətdə tutduğu yüksək mövqeyi əks etdirir. Tarixi keçmişimizə nəzər saldıqda görürük ki, Azərbaycan qadını yalnız ailə və cəmiyyətin dayağı olmaqla kifayətlənməmiş, eyni zamanda öz iradəsi, mərdliyi, zəkası və sədaqəti ilə milli dəyərlər sisteminin formalaşmasında mühüm rol oynamışdır. Azərbaycan qadını tarixən yalnız dövlət və cəmiyyətin inkişafında iştirak etməklə kifayətlənməmiş, həm də xalqımızın mənəvi və mədəni irsinin qoruyucusu olmuşdur. Bu ənənə XX əsrin əvvəllərində də davam etdirilmişdir. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti qadın hüquqlarının təmin edilməsində mühüm addımlar atmışdır. Cümhuriyyət, müsəlman Şərqiində ilk demokratik respublika olaraq, qadınlara seçib-seçilmək hüququ vermiş və qadın-kişi bərabərliyini təmin etmişdir. Bu addım nəinki Şərqdə, hətta bir çox Avropa ölkələrindən və ABŞ-dan əvvəl atılmışdır. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti dövründə milli qadın siyasəti dövlət səviyyəsində həyata keçirilmiş, qadınların siyasi, iqtisadi və ictimai proseslərdə fəal iştirakı təmin olunmuşdur. Bəli, Azərbaycan qadını öz tarixi missiyasını layiqincə yerinə yetirərək, həm milli-mənəvi dəyərlərin qoruyucusu, həm də cəmiyyətin inkişafının fəal iştirakçısı kimi çıxış etmişdir. Bu zəngin tarixi irs, Azərbaycanın qadın hüquqları və cəmiyyətin inkişafında qadınların roluna dair müasir dünyaya təqdim edə biləcəyimiz qürur mənbəyidir.

Azərbaycan qadını XX əsrin sonlarında Azərbaycanın üzləşdiyi ən çətin sınaqlarda və mürəkkəb tarixi proseslərdə böyük şücaət və iradə nümayiş etdirmişdir. Xüsusilə, 1988-ci ildən başlayan və Ermənistanın Azərbaycana qarşı ərazi iddiaları ilə müşayiət olunan hadisələrdə, Qarabağın Azərbaycandan qoparılmasına çalışan sovet rəhbərliyinin ədalətsiz siyasətinə qarşı mübarizələrdə qadınlarımız kişilərlə bərabər ön cəbhədə yer almışdır. Qarabağ uğrunda gedən azadlıq mübarizələrində, eləcə də 1990-cı ilin 20 Yanvar faciəsi zamanı sovet qoşunlarının amansız müdaxiləsinə etiraz edənlər arasında Azərbaycan qadınının qəhrəmanlığı unudulmazdır. Sovet tankları və qoşunlarının qarşısına böyük cəsarətlə çıxan qadınlarımız, bu yolda şəhidlik zirvəsinə yüksəlməkdən belə çəkinməmişdir. Azərbaycan qadınının cəmiyyətin mübarizə ruhuna töhfəsi yalnız keçmişlə məhdudlaşmır. 1993-cü ilin yayında Ulu Öndər Heydər Əliyevin hakimiyyətə qayıdışı ilə qadınların cəmiyyətdəki rolunun gücləndirilməsi məqsədilə global və sistemli addımlar atılmışdır. Heydər Əliyev qadın hərəkətinin inkişafına xüsusi diqqət ayıraraq, onların hüquqlarının qorunması və cəmiyyətin həyatında daha fəal iştirakını təmin etmək üçün dövlət səviyyəsində bir çox təşəbbüslər irəli sürmüşdür. Müasir dövrdə Azərbaycan qadını yalnız ana və ailənin qoruyucusu olmaqla kifayətlənmir, eyni zamanda cəmiyyətin bütün sahələrində - siyasət, iqtisadiyyat, elm, mədəniyyət və idarəetmədə fəal rol oynayır. Onlar bacarıqlı siyasətçi, işgüzar iş adamı, nüfuzlu dövlət məmuru və xalqın güvəndiyi deputat kimi çıxış edirlər. Bu fəallıq, Azərbaycan qadınının əsrlər boyu malik olduğu tarixi irsin davamıdır və ölkəmizdə həyata keçirilən məqsədyönlü gender siyasətinin nəticəsidir. Azərbaycan dövləti qadınların cəmiyyətdə tam hüquqlu üzv kimi bütün imkanlardan bərabər şəkildə yararlanması üçün zəruri şərait yaratmışdır (İbrahimova, 2009). Bu siyasət, qadınların sosial, iqtisadi və siyasi hüquqlarının müdafiəsini təmin etməklə yanaşı, onların cəmiyyət həyatında fəal iştirakını daha da genişləndirmişdir. Çağdaş Azərbaycan qadını, milli ənənələrdən və müasir inkişaf meyillərindən ilhamlanaraq, cəmiyyətin hər bir sahəsində öz sözünü deməkdə davam edir və ölkəmizin inkişafına əvəzsiz töhfələr verir.

Heydər Əliyevin Azərbaycan qadını ilə bağlı fikirləri olduqca qiymətlidir: “Azərbaycan xalqı həmişə qadına, onun cəmiyyətin həyatında oynadığı rola, tutduğu yüksək mövqeyə böyük hörmətlə yanaşmışdır. Xalqın ən əziz, qiymətli və müqəddəs hesab etdiyi vətən, torpaq, dil anlayışları ana adı ilə bərabər tutulmuşdur. Qadın adına göstərilən dərin ehtiram, sonsuz ana məhəbbəti söz və sənət abidələrimizdə öz parlaq təcəssümünü tapmışdır. Ədəbiyyatımızın və mədəniyyətimizin görkəmli nümayəndələri öz əsərlərində Azərbaycan qadınının mərdliyini, gözəlliyini, mənəvi saflığını vəsf etmişlər” (Əhmədova, 2020).

Ümumilli Lider Heydər Əliyevin sayəsində Azərbaycan Respublikasının 1995-ci ildə qəbul olunmuş Konstitusiyası qadınların kişilərlə bərabər hüququnu təsdiq edib və demokratik dövlət quruculuğu prosesində onları fəal iştirakının hüquqi bazasını yaradıb. Konstitusiyanın qadın hüquqlarının müdafiəsinə etibarlı zəmin formalaşdıran 25-ci maddəsində hamının qanun və məhkəmə qarşısında bərabərliyi, habelə kişi ilə qadının eyni hüquq və azadlıqlara malik olduğu birmənalı şəkildə təsbit edilib. Həmin maddənin üçüncü hissəsi cinsindən asılı olmayaraq hər kəsin hüquq və azadlıqlarının bərabərliyinə təminat verilir.

Bu gün Azərbaycanın birinci xanımı Mehriban Əliyeva, şəxsiyyətində Şərq və Qərb xüsusiyyətlərini birləşdirərək, Azərbaycan qadınının dünya səviyyəsində tanınan müsbət obrazının formalaşmasında mühüm rol oynayır. Onun ədalət və humanizm prinsiplərinə sadiqliyi, milli dəyərlərimizin və mədəniyyətimizin təbliğinə verdiyi töhfələr, Azərbaycan qadınının global miqyasda nüfuzunun artırılmasına xidmət edir. Mehriban Əliyeva bir çox beynəlxalq mükafatlara layiq görülərək, Azərbaycan mədəniyyətini, tarixini və milli irsini dünya ictimaiyyətinə tanıdan, eyni zamanda ümum-milli problemlərin beynəlxalq səviyyədə diqqətə çatdırılmasına çalışan bir lider kimi fəaliyyət göstərir.

Mehriban Əliyevanın Azərbaycan muğamına və xalçaçılığına göstərdiyi qayğı, milli-mədəni irsimizin qorunması və təbliği sahəsində çoxşaxəli fəaliyyətinin mühüm tərkib hissəsidir. Azərbaycan muğamı, UNESCO tərəfindən bəşəriyyətin qeyri-maddi mədəni irsinin şah əsəri kimi tanınmışdır. Bu statusun əldə edilməsində Mehriban Əliyevanın rəhbərlik etdiyi Heydər Əliyev Fondunun təşəbbüsləri və məqsədyönlü fəaliyyəti həlledici rol oynamışdır. Fondun təşkilatçılığı ilə 2005-ci ildə keçirilmiş Beynəlxalq Muğam Festivalı və mütəmadi olaraq təşkil edilən muğam müsabiqələri milli musiqi sənətimizin beynəlxalq aləmdə tanınmasına böyük töhfə vermişdir. Bu tədbirlər nəticəsində muğam sənətimiz həm yerli, həm də xarici dinləyicilər arasında yenidən populyarlaşmış, gənc ifaçıların yetişməsi üçün geniş imkanlar açılmışdır. Mehriban Əliyevanın təşəbbüsü ilə Bakıda Muğam Mərkəzinin inşa edilməsi, Azərbaycanın musiqi mədəniyyətinin inkişafı üçün yaradılmış ən müasir infrastrukturlardan biridir. Mərkəz muğam sənətinin araşdırılması, tədrisi və təbliği sahəsində fəaliyyət göstərərək, milli musiqimizin qorunması və gələcək nəsillərə çatdırılması işinə əvəzsiz xidmət edir. Bu addımlar Azərbaycanın musiqi irsinin dünya mədəniyyət xəzinəsinə daxil edilməsində mühüm rol oynamışdır. Azərbaycan xalçaçılığı da milli-mədəni irsimizin mühüm sahələrindən biridir. Mehriban Əliyevanın bu sahəyə göstərdiyi diqqət sayəsində Azərbaycan xalça sənəti də UNESCO-nun qeyri-maddi mədəni irs siyahısına daxil edilmişdir. Heydər Əliyev Fondu bu istiqamətdə mütəmadi olaraq layihələr həyata keçirmiş, xalçaçılıq sənətinin qorunması və təbliği üçün müxtəlif tədbirlər təşkil etmişdir. Bakıdakı Azərbaycan Xalçası Muzeyinin fəaliyyətinin dəstəklənməsi və beynəlxalq sərgilərdə Azərbaycan xalçalarının nümayişi bu sahənin inkişafına mühüm töhfə vermişdir (İbrahimova, 2007). Mehriban Əliyevanın xalçaçılıq sənətinə qayğısı, təkcə bu irsin qorunması ilə məhdudlaşmır. O, bu sənəti həm də ölkənin iqtisadi potensialının bir hissəsi kimi dəyərləndirərək, xalça istehsalının stimullaşdırılması və bu sahədə çalışan sənətkarların dəstəklənməsi istiqamətində mühüm addımlar atmışdır. Belə ki, xalçaçılığın inkişafı üzrə həyata keçirilən dövlət proqramlarına Mehriban Əliyevanın rəhbərlik etdiyi layihələr də böyük dəstək göstərmişdir (Abbasova, 2014).

Mehriban xanım Əliyeva, UNESCO və İSEKO (İslam Konfransı Təşkilatı Elm, Təhsil və Mədəniyyət Təşkilatı) kimi beynəlxalq təşkilatların xoşməramlı səfiri olaraq, dünya miqyasında Azərbaycan mədəniyyətinin təbliği və beynəlxalq əlaqələrin gücləndirilməsi sahəsində mühüm rol oynamışdır. Bu missiyalar çərçivəsində Mehriban Əliyeva, mədəniyyətlərin qarşılıqlı anlaşılması,

dünya xalqlarının mədəni irsinin qorunması və təbliği məqsədini güdür. UNESCO-nun xoşməramlı səfiri olaraq, Mehriban Əliyeva təşkilatın bir çox beynəlxalq tədbirlərində iştirak etmiş və Azərbaycanın zəngin mədəniyyətini, tarixi irsini tanıtdırmaq üçün fəal şəkildə çalışmışdır. O, xüsusilə münafişlərdən təsirlənmiş bölgələrdə mədəniyyətin qorunması, təhsil sahəsində təşəbbüslərin dəstəklənməsi və qeyri-maddi mədəni irsin təbliği kimi məsələlərə diqqət yetirmişdir. Mehriban Əliyevanın UNESCO ilə əməkdaşlığı, mədəni irsimizin qorunmasına yönələn dünya səviyyəli layihələrə dəstək olmaqla yanaşı, həm də Azərbaycanı beynəlxalq aləmdə tanıdan mühüm bir vasitə olmuşdur. UNESCO və İSESCO-nun Xoşməramlı səfiri olaraq da Mehriban Əliyeva, İslam dünyasının mədəniyyətlərinin və ənənələrinin qorunması və təbliği istiqamətində fəaliyyət göstərmiş, həmçinin İslam mədəniyyətinin zənginliyini dünya miqyasında tanıtmğa yönəlmiş müxtəlif təşəbbüslərdə iştirak etmişdir. O, bu rolu ilə yalnız Azərbaycanı deyil, bütün İslam dünyasının mədəni irsini təmsil etmiş və bu sahədəki beynəlxalq əməkdaşlığı gücləndirmişdir.

Çünki, “tarixən sivilizasiyaların və mədəniyyətlərin qovşağında yerləşən ölkəmizdə müxtəlif xalqlar arasında qarşılıqlı hörmət və ehtirama əsaslanan mehriban dostluq və əməkdaşlıq münasibətləri olmuş, əsrlərdən bəri yüksək tolerantlıq ənənələri formalaşmışdır” (Məmmədov, 2016).

Mehriban Əliyevanın bu vəzifələrdəki fəaliyyəti, təkcə Azərbaycan mədəniyyətinin qorunub inkişaf etdirilməsi deyil, həm də dünyada mədəniyyətlərarası dialoqun təşviqi, bəşəriyyətin ortaq mədəni sərvətlərinin dəyərləndirilməsi və gələcək nəsillərə çatdırılması baxımından böyük əhəmiyyətə malikdir. Bu fəaliyyətlər onun beynəlxalq səviyyədə nüfuzlu bir sima kimi tanınmasına və Azərbaycanın mədəniyyətini daha da tanıtmışdır.

Mehriban xanımın fəaliyyəti, Azərbaycan qadınlarının milli adət-ənənələrə bağlılığı ilə müasir dünyaya inteqrasiya arasındakı harmoniyanın canlı nümunəsidir. Onun təşəbbüsü və liderliyi ilə həyata keçirilən humanitar və mədəni layihələr, təkcə ölkəmizdə deyil, bütün dünyada humanizm və mədəniyyətin inkişafına xidmət edir. Mehriban Əliyeva, Heydər Əliyev Fondunun prezidenti kimi, təhsil, səhiyyə, mədəni irsin qorunması və humanitar sahələrdə genişmiqyaslı layihələr həyata keçirərək, Azərbaycanın humanitar siyasətini beynəlxalq səviyyədə təşviq edir. Onun fəaliyyətinin bir digər mühüm istiqaməti Azərbaycan adət-ənənələrinin qorunması və bu irsin gələcək nəsillərə çatdırılmasıdır. Eyni zamanda, Mehriban xanım ümummilli məsələlərin həllində, xüsusilə Qarabağ həqiqətlərinin beynəlxalq ictimaiyyətə çatdırılmasında mühüm rol oynayır. Onun liderliyi və nümunəsi, müasir Azərbaycan qadınlarının dünyagörüşündə, fəaliyyətində və gələcəkdə cəmiyyət həyatına daha fəal töhfə vermək arzusunda dərin iz buraxır. Mehriban Əliyevanın obrazı Azərbaycan qadınının nəinki milli dəyərlərin qoruyucusu, eyni zamanda global miqyasda tanınan və təsir gücünə malik bir şəxsiyyət olduğunu sübut edir. Bu obraz, həm ölkəmizdəki qadınların gələcəyinə işıq saçır, həm də onların beynəlxalq miqyasda daha geniş perspektivlər qazanmasına yol açır.

Mehriban Əliyevanın mənəvi və əxlaqi formalaşmasında ailəsinin, xüsusilə anası Aida İmanquliyevanın əvəzsiz rolu olmuşdur. Aida İmanquliyeva Azərbaycan elminin görkəmli nümayəndəsi, ərəb ədəbiyyatı üzrə dünya miqyasında tanınmış alim və ilk azərbaycanlı qadın şərqşünas alimlərdən biri idi. Onun həyat yolu Azərbaycan qadınının intellektual potensialını, elmi axtarıslara verdiyi önəm və mənəvi zənginliyini parlaq şəkildə nümayiş etdirir. Klassik ərəb ədəbiyyatının mahir tədqiqatçısı olan Aida xanımın əsərləri bu sahənin zənginliyini, onun dünya ədəbiyyatında oynadığı əhəmiyyətli rolu üzə çıxarmışdır. Onun elmi fəaliyyətləri Azərbaycan elminə dərin töhfə vermiş, eyni zamanda mənəvi və əxlaqi dəyərlərin formalaşmasında mühüm rol oynamışdır. Aida İmanquliyevanın geniş dünyagörüşü və dərin zəkası ailəsində mənəviyyatın və humanist dəyərlərin təməlini qoymuşdur. Mehriban Əliyeva bu zəngin irsi davam etdirərək, öz şəxsi və peşəkar fəaliyyətində anasının tələq etdiyi dəyərlərə sadıq qalmışdır. Onun fəaliyyəti ailə tərbiyəsinin və mənəvi irsin gücünü nümayiş etdirir. Aida İmanquliyeva ilə Mehriban Əliyevanın şəxsiyyətləri Azərbaycan qadınının intellektual gücünü, milli-mənəvi zənginliyini və dünya görüşünü əks etdirən ideal nümunələrdir. Bu iki görkəmli şəxsiyyətin həyatı göstərir ki, Azərbaycan qadını həm elm və mədəniyyət sahələrində ən yüksək zirvələrə çata bilər, həm də milli dəyərlərin qoruyucusu və daşıyıcısı kimi çıxış edə bilər. Mehriban Əliyevanın mənəvi formalaşmasında digər əvəzsiz şəxsiyyət, qayınanası Zərifə Əliyeva da böyük rol oynamışdır. Zərifə xanım Azərbaycan tibb elminin inkişafında dərin iz qoymuş görkəmli oftalmoloq və alim olmaqla yanaşı, humanizm və insanlara

qayğı göstərmək kimi yüksək insani keyfiyyətlərlə yadda qalmışdır. Onun elmi nailiyyətləri və həyat fəlsəfəsi insanlara kömək etmək, onların həyat keyfiyyətini yüksəltmək və milli dəyərləri qorumaq prinsipləri üzərində qurulmuşdur. Mehriban Əliyeva öz fəaliyyətində həm Aida İmanquliyevanın, həm də Zərifə Əliyevanın qoyduğu mənəvi və əxlaqi dəyərləri rəhbər tutaraq, Azərbaycanda qadınların inkişafına, onların cəmiyyətdəki rolunun gücləndirilməsinə və ölkəmizin humanitar siyasətinin təşviqinə töhfə verməyə davam edir. Onun fəaliyyəti təkcə Azərbaycanda deyil, beynəlxalq arenada da yüksək qiymətləndirilir və Azərbaycan qadınının intellektual və mənəvi zənginliyini dünyaya nümayiş etdirir.

Azərbaycan Respublikasının Birinci Vitse-Prezidenti Mehriban xanım Əliyevanın Azərbaycanın ictimai, mədəni və humanitar sahələrdəki çoxşaxəli fəaliyyəti, xeyirxahlıq missiyası və mədəni irsimizin dünyada tanınması istiqamətində gördüyü genişmiqyaslı işlər onu təkcə ölkəmizin deyil, həm də beynəlxalq miqyasda nüfuzlu bir sima kimi tanıdır. Azərbaycanın birinci xanımı Ümum-milli lider Heydər Əliyevin ideyalarını ləyaqətlə davam etdirərək, ölkəmizdə xeyriyyəçilik ənənələrinin təşviqinə, milli-mənəvi dəyərlərin qorunmasına və şifahi ədəbi-musiqi irsinin yaşadılmasına böyük töhfələr vermişdir. Mehriban Əliyeva yalnız ölkə daxilində deyil, beynəlxalq platformalarda da Azərbaycan qadınlarını ləyaqətlə təmsil edir. Onun rəhbərliyi ilə həyata keçirilən layihələr milli mədəniyyətimizin, tariximizin və dəyərlərimizin dünya miqyasında tanınmasına xidmət edir. Bu fəaliyyətlər, həmçinin, Azərbaycan qadınının hüquqlarının müdafiəsində və gender bərabərliyinin təmin olunmasında əhəmiyyətli rol oynayır. Mehriban xanım Əliyevanın gördüyü işlər Azərbaycan cəmiyyətində qadınların ictimai, mədəni və siyasi fəallığını daha da artıraraq onların tamhüquqlu cəmiyyət üzvü kimi inkişafını təşviq edir. Birinci xanımın fəaliyyəti, onun humanist və səmimi yanaşmaları, eləcə də milli irsə olan xüsusi diqqəti Azərbaycan qadınlarına ilham mənbəyi olmaqla yanaşı, ölkəmizin dünyada müsbət imicinin formalaşmasında da mühüm rol oynayır. Mehriban Əliyevanın rəhbərliyi altında həyata keçirilən layihələr və təşəbbüslər qadın hüquqlarının müdafiəsinin və onların cəmiyyətdəki mövqeyinin möhkəmləndirilməsinin bariz nümunəsidir. Bu fəaliyyətlər Azərbaycan qadınlarının müasir dövrdə yüksək intellektual, sosial və mənəvi potensialını əks etdirir və onları dünya miqyasında önə çıxarır.

Nəticə

Bu gün Azərbaycan Respublikasının Birinci Vitse-Prezidenti Mehriban xanım Əliyeva Azərbaycan qadınının əxlaqi və mənəviyyatının parlaq təmsilçisi olaraq, Azərbaycan üçün həyata keçirdiyi tədbirlər ölkəmizin ictimai-siyasi və mədəni həyatında danılmaz rol oynayır. Qloballaşma dövründə Azərbaycanın dünyaya inteqrasiya etdiyi bir zamanda, milli-mənəvi dəyərlərin üzə çıxarılması və Azərbaycanın bir dövlət olaraq dünyəviləşməsi istiqamətində Mehriban xanımın gördüyü işlər təkcə bu gün üçün deyil, əsrlərin yaddaşında iz buraxacaq əhəmiyyətli hadisələrlə bağlıdır. O, milli-mənəvi dəyərlərin qorunması, mədəniyyətimizin geniş təbliği, elm, təhsil, səhiyyə və idmanın inkişafını təmin edən layihələrin dəstəklənməsi, uşaq və gənclərin sağlam, milli-mənəvi dəyərlərə sadıq, hərtərəfli biliklərə malik vətəndaş kimi yetişməsi, Azərbaycanın beynəlxalq nüfuzunun artmasına yönələn tədbirləri həyata keçirməklə böyük layihələrin müəllifinə çevrilib. Mehriban xanım Əliyevanın rəhbərlik etdiyi layihələr qədim Azərbaycanın mədəni irsinin və milli dəyərlərinin müasir nəsillər arasında təbliğinə əhəmiyyətli təsir göstərir. Onun yaratdığı nüfuzlu Azərbaycan qadını obrazı artıq beynəlxalq miqyasda tanınmış və dəyərləndirilmişdir.

Mehriban xanım Əliyeva əsil Azərbaycan xanımı olaraq hər zaman qadınlarımızın əməyini, fədakarlığını yüksək qiymətləndirmişdir. Təsədüfi deyildir ki, Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev “Azərbaycan Hava Yolları” Qapalı Səhmdar Cəmiyyətinə məxsus “Embraer 190” tipli sərnişin təyyarəsi Bakı–Qroznı (Rusiya Federasiyası) reysini yerinə yetirərkən baş vermiş qəza zamanı yüksək peşəkarlıq göstərmiş şəxslərin arasında yer alan və Azərbaycan Respublikasının Milli Qəhrəmanı adına layiq görülən fədakar Azərbaycan qadınlarının – Hökumə Əliyevanın və “Rəşadət” ordeninə layiq görülən Aydan Rəhimovanın təltif olunma mərasimində həyatlarını insanlara yardım etməyə həsr etmiş, fədakarlıqları və şücaəti ilə yaddaşlara həkk olunmuş bu Azərbaycan qadınlarının gücünü və cəsarətini alqışlamışdır (“Azərbaycan Hava Yolları” Qapalı Səhmdar

Cəmiyyətinə məxsus “Embraer 190” tipli sərnişin təyyarəsi Bakı-Qroznı (Rusiya Federasiyası) reysini yerinə yetirərkən baş vermiş qəza zamanı yüksək peşəkarlıq və şücaət göstərmiş şəxslərin təltif edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı 29 dekabr 2024).

Müasir Azərbaycanın memarı Ulu öndər Heydər Əliyevin milli dövlətçilik ideyalarını gələcək nəsillərə çatdırmaqda Azərbaycan Respublikasının Birinci Vitse-Prezidenti Mehriban xanım Əliyevanın rəhbərlik etdiyi Heydər Əliyev Fondu mühüm rol oynayır. Fondun həyata keçirdiyi layihələr Azərbaycanın dünyada geniş tanınmasına, zəngin mədəniyyətimizin qorunmasına və təbliğinə əvəzsiz töhfələr verir. Ümumiyyətlə, Mehriban Əliyevanın və onun rəhbərlik etdiyi Heydər Əliyev Fondunun həyata keçirdiyi humanist missiyalar təkcə ölkəmizin deyil, onun hüdudlarından kənarda da böyük əks-səda doğurmuşdur (“Kaspi”, 2011; “Həftə içi”, 2011; “Ədalət”, 2013; “Azərbaycan”, 2015; “Xalq”, 2020) və görülən işlər onu deməyə əsas verir ki, “...Mehriban Əliyeva Azərbaycanın və postsovet məkanının ayrılıqda götürülən tarixi baxımından müstəsna, amma qlobal proseslər baxımından obyektiv qanunauyğun fenomendir” (“Azərbaycan” qəzeti, 2015).

Fondun missiyalarını layiqincə yerinə yetirən, Rusiyadakı nümayəndəliyinin rəhbəri Leyla Əliyeva da fərqli mədəniyyətlər arasında dialoqun qurulmasında, Azərbaycan həqiqətlərinin dünyaya çatdırılmasında və “Xocalıya ədalət” kimi vacib kampaniyanın təşkilində əhəmiyyətli xidmətlər göstərir. Bu fəaliyyətlər həm Azərbaycanın, həm də Azərbaycan qadınının beynəlxalq aləmdə müsbət imicinin formalaşmasında mühüm rol oynayır.

Ədəbiyyat

1. Abbasova, S. (2014). *Nəsillərə örnək: Azərbaycan qadını: (Qədim dövr - orta əsrlər - XIX əsr)*. Bakı: Elm və təhsil.
2. “Azərbaycan” qəzeti. (2015, iyun 9). 5.
3. “Azərbaycan” qəzeti. (2015, sentyabr 24). 3.
4. “Azərbaycan Hava Yolları” Qapalı Səhmdar Cəmiyyətinə məxsus “Embraer 190” tipli sərnişin təyyarəsi Bakı-Qroznı (Rusiya Federasiyası) reysini yerinə yetirərkən baş vermiş qəza zamanı yüksək peşəkarlıq və şücaət göstərmiş şəxslərin təltif edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı 29 dekabr 2024 URL: <https://president.az/az/articles/view/67819>
5. “Ədalət” qəzeti. (2013, yanvar 23). 2.
6. Əhmədova, P. (2020, mart 8). “Respublika” qəzeti. 5.
7. Mövsümova, L. (2002). *Azərbaycan qadını uzaq keçmişdən indiyədək*. Bakı: Ulu, 16.
8. Məmmədov, N. (2016, may 3-5). Multikulturalizmin və dini tolerantlığın cəmiyyətdə möhkəmlənməsində əlavə təhsilin rolu // “Ulu Öndər heydər Əliyevin irsində multikultural və tolerant dəyərlər” adlı *Beynəlxalq Elmi Konfransın Materialları*. II hissə. Bakı, 180-183.
9. Məmmədova, N. (2019). *Mədəni-maarifçilik tariximizdə Azərbaycan qadını*. Bakı: TUNA, 41.
10. İbrahimova, G. (2009). *Azərbaycan qadını: Tarix və Gerçəklik*. Bakı: Elm, 68.
11. İbrahimova, G. (2007). *Heydər Əliyev və Azərbaycan qadını*. Bakı: Adiloğlu, 11.
12. “Həftə içi” qəzeti. (2011, yanvar 26). 1.
13. “Kaspi” qəzeti. (2011, iyun 3). 2.
14. “Xalq” qəzeti. (2020, avqust 28). 5.

Daxil oldu: 24.12.2024

Qəbul edildi: 26.02.2025